

STORTINGET

Innst. 320 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Dokument 8:135 S (2022–2023)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Roy Steffensen, Erlend Wiborg og Himanshu Gulati om å beskytte norske akademiske institusjoner mot utenlandsk etterretning

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen etablere et sterkere samarbeid og formaliserte møtepunkter mellom PST og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter.
2. Stortinget ber regjeringen avslutte forskningssamarbeidet med land som Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, og som norske sikkerhetstjenester mener kan utgjøre en særlig etterretningstrussel mot Norge.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kamzy Gunaratnam, Odd Harald Hovland og Maria Aasen-Svensrud, fra Høyre, Ingunn Foss og Sveinung Stensland, fra Senterpartiet, Ivar B. Prestbakmo og

Else Marie Rødby, fra Fremskrittspartiet, lederen Per-Willy Amundsen og Tor André Johnsen, fra Sosialistisk Venstreparti, Andreas Sjalg Unneland, og fra Venstre, Ingvild Wettrhus Thorsvik, viser til at komiteen har åpnet for skriftlige innspill i saken. Innen fristen 11. april 2023 har komiteen mottatt ett høringsinnspill. Komiteen har også forelagt forslaget for Kunnskapsdepartementet, og svarbrevet av 20. mars 2023 følger vedlagt denne innstillingen.

Komiteen vil understreke at kunnskapen er global, og at utdanning og forskning derfor må utvikles i samspill mellom gode fagmiljø både innenlands og utenlands. Slik er internasjonalisering av høyere utdanning og forskning ikke bare viktig for kvaliteten på utdanning og forskning, men også for Norges evne til nødvendig omstilling, innovasjon, verdiskaping og samfunnsutvikling. Komiteen vil påpeke at den geopolitiske utviklingen påvirker rammebetingelsene for internasjonalt høyere utdannings- og forskningssamarbeid.

Komiteen viser videre til behandlingen av Meld. St. 7 (2020–2021), Innst. 247 S (2020–2021), der det var politisk samstemthet om at kunnskapsspredning og samarbeid på tvers av landegrenser og fagmiljøer er en sentral oppgave for academia, der mobilitet er viktig for å bidra til ny kunnskap og mellommenneskelig forståelse, og at det er viktig at norske fagmiljø må ta del i og bidra til internasjonal kunnskapsutvikling. Samtidig er det understreket både i meldingen om studentmobilitet fra regjeringen Solberg og i Meld. St. 5 (2022–2023) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (2023–2032) fra regjeringen Støre, at når det gjelder land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, må det tas spesielle hensyn, og politikken skal bygge på blant annet sikkerhetspolitiske føringer og rammer.

Komiteen vil påpeke at internasjonalt utdanningsamarbeid også bidrar til å støtte opp under bredere utenrikspolitiske, utviklingspolitiske og næringspolitiske interesser. Det er derfor nødvendig med en god og forsvarlig balanse mellom en fortsatt åpen og internasjonalt orientert kunnskapssektor og behovet for økt aktsomhet som følge av økende global spenning og polarisering. Komiteen merker seg omtalen i Meld. St. 5 (2022–2023) om at norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner i møte med utenlandske partnere må være godt rustet til å beskytte verdiene de forvalter, inkludert kunnskap om og kompetanse på kritiske og potensielt sensitive områder.

Når det gjelder forslagsstillernes forslag om sterkere samarbeid og formaliserte møtepunkter mellom PST og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter, viser komiteen til svarbrevet fra forsknings- og høyere utdanningsminister, Ola Borten Moe, der statsråden bekrefter at det allerede er en løpende dialog mellom relevante myndighetsaktører og enkeltinstitusjoner, samt at statsråden har etablert egne møter mellom kunnskapssektoren og etterretnings- og sikkerhetstjenestene, og egne møteplasser mellom myndighetene og sektoren rettet spesifikt mot akademisk samarbeid med Kina, med stor overføringsverdi også til andre land. Videre merker komiteen seg at det er under utarbeidelse nasjonale retningslinjer i form av et nettbasert verktøy til bruk for institusjoner, enkeltforskere og studenter som deltar i internasjonalt samarbeid for å sikre et ansvarlig internasjonalt samarbeid innen høyere utdanning og forskning.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at denne regjeringen har en særlig oppmerksomhet på nasjonal kontroll og sikkerhet, og har siden den tilrådde iverksatt en rekke tiltak for å forebygge, avdekke og håndtere fremmede staters etterretningsvirksomhet. Som det framgår av sikkerhetsmyndighetenes trusselvurderinger, er det behov for at norske akademiske institusjoner har høy bevissthet om sikkerhetsutfordringer knyttet til internasjonalt samarbeid og hvordan de skal beskytte de verdiene de forvalter. Disse medlemmer vil samtidig understreke at valg av virkemidler for å beskytte institusjonene mot utenlandske etterretningstrusler til enhver tid må tilpasses og avveies mot andre viktige samfunnshensyn, blant annet hensynet til et fritt og åpent samfunn, samt kunnskaps-, nærings-, økonomiske og sikkerhetspolitiske hensyn. Risikoaksept vil være en del av disse vurderingene.

Disse medlemmer viser til Meld. St. 9 (2022–2023), som nylig ble behandlet i Stortinget. Prinsippet «så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig», som også er undertittelen på meldingen, understreker nettopp behovet for slike avveininger.

Når det gjelder det første forslaget i representantforslaget om formaliserte møtepunkter mellom PST og universiteter og høyskoler, mener disse medlemmer dette allerede er ivare tatt gjennom de møtepunktene som er etablert både på institusjonsnivå og i regi av Kunnskapsdepartementet. Disse medlemmer viser for øvrig til de verktøy og retningslinjer som er utarbeidet for å styrke institusjonenes arbeid for å kunne avdekke spionasje.

Når det gjelder det andre forslaget, der forslagsstillerne tar til orde for å utvikle forskningssamarbeid med stater Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, mener disse medlemmer dette vil være et uforholdsmessig tiltak som også utfordrer forskningspolitiske behov og akademiske prinsipper.

Disse medlemmer viser i den forbindelse til statsrådets svarbrev til komiteen, der statsråden nettopp påpeker at

«... å avslutte alt forskningssamarbeid med land vi ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid utgjør følgelig også en risiko. Derfor er det viktig at norske kunnskapsmiljøer står fritt til å søke samarbeid ut fra faglige hensyn, forutsatt at nødvendige sikkerhetshensyn ivaretas.»

Disse medlemmer støtter dette. På denne bakgrunn finner disse medlemmer ikke å kunne støtte representantforslaget.

Komiteens medlemmer fra Høyre har forståelse for intensjonen i forslagene, men finner ikke grunn til å støtte forslagene. Disse medlemmer viser til statsrådets svarbrev, hvor det fremgår at det allerede er samarbeid mellom blant annet PST og utdanningsinstitusjonene. Videre mener disse medlemmer at selv om det er grunn til å være kritisk til forskningssamarbeid med land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, går forslaget for langt. Disse medlemmer viser til høringsinnspillet fra Universitets- og høyskolerådet.

Disse medlemmer viser også til Vedtak 539 (2022–2023), hvor Høyre fikk flertall for et forslag om å be regjeringen gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter. Disse medlemmer viser til at endringsforslagene til eksportkontrollforskriften skal tydeliggjøre at virksomheter som overfører eksportkontrollregulert kunnskap, må forholde seg til eksportkontrollregelverket på samme måte som tradisjonelle eksportvirksomheter og søke Utenriksdepartementet om nødvendige lisenser. En styrket kontroll av kunnskapsoverføring vil være et viktig bidrag til en helhetlig norsk eksportkontroll og redusere risikoen for at norsk akademia og norske høyteknologimiljøer utnyttes til omgåelse av gjeldende eks-

portrestriksjoner. Disse medlemmer understreker at autoritære stater som vi ikke har et sikkerhetssamarbeid med, ikke skal kunne omgå Norges gjennomgående restriktive praksis og regelverk for eksport av forsvarsmateriell via akademia.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til begrunnelsen i representantforslaget og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen avslutte forskningssamarbeidet med land som Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, og som norske sikkerhetstjenester mener kan utgjøre en særlig etterretningstrussel mot Norge.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre registrerer at Kunnskapsdepartementet i sin uttalelse skriver at det er etablert «egne møter mellom kunnskapssektoren og etterretnings- og sikkerhetstjenestene», og ser derfor ikke at forslag 1 i Representantforslag 135 S (2022–2023) tilføyer noe ut over eksisterende initiativer. Disse medlemmer vil likevel understreke at det er grunnleggende viktig å verne om den frie forskningen, og ser med bekymring på PSTs vurdering om at norske forsknings- og utdanningsinstitusjoner i 2023 vil bli utnyttet til ulovlig kunnskapsoverføring.

Disse medlemmer viser til at i henhold til det såkalte sektorprinsippet skal den enkelte sektor selv ta ansvar for store deler av sikkerhetsarbeidet innen egen sektor. Disse medlemmer er av den oppfatning at sektorprinsippet bare kan fungere etter hensikten dersom de etatene som har ansvar for å vurdere trusler mot nasjonal sikkerhet, slik som PST, utviser så høy grad av åpenhet som mulig omkring omfanget og andre karakteristika ved trusselbildet som den enkelte sektor står overfor. Disse medlemmer mener derfor det er positivt at EOS-tjenestene utgir offentlig tilgjengelige ugraderte trusselvurderinger. Disse medlemmer setter like fullt spørsmålsteget ved om én ugradert vurdering i året utgjør et tilstrekkelig informasjonsgrunnlag for operative sikkerhetsmiljøer i enkeltsektorer, og mener informasjonsutveksling i andre formater og møtepunkter er nødvendig.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere et sterkere samarbeid mellom PST og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener det er grunn til å gjennomgå forskningssamarbeid med land som Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, men deler Universitets- og høyskolerådets vurdering av at en avslutning av alt slikt samarbeid er et uforholdsmessig sterkt virkemiddel. Tiltaket som er beskrevet i forslag 2 i Representantforslag 135 S (2022–2023), ville risikert å ramme langt bredere enn samarbeid som er utfordrende med tanke på nasjonal sikkerhet, og ville i så måte i seg selv kunne være til skade for fri forskning.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen etablere et sterkere samarbeid mellom PST og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen avslutte forskningssamarbeidet med land som Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, og som norske sikkerhetstjenester mener kan utgjøre en særlig etterretningstrussel mot Norge.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:135 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Roy Steffensen, Erlend Wiborg og Himanshu Gulati om å beskytte norske akademiske institusjoner mot utenlandsk etterretning – vedtas ikke.

Oslo, i justiskomiteen, den 2. mai 2023

Per-Willy Amundsen

leder

Ivar B. Prestbakmo

ordfører

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Forsknings- og høyere utdanningsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
STORTINGET
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/1247-

17. mars 2023

**Uttalelse fra Kunnskapsdepartementet ifm dokument 8:51 S (2022- 2023) –
Representantforslag om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning**

Jeg viser til brev av 16.02.2023 hvor justiskomiteen ber om Justis- og beredskapsdepartementets uttalelse i forbindelse med følgende sak til behandling: *Dokument 8:135 S (2022-2023) Representantforslag om å beskytte norske akademiske institusjoner mot utenlandsk etterretning*. Henvendelsen besvares av Kunnskapsdepartementet.

I utarbeidelsen av svaret har mitt departement hatt dialog med og fått innspill fra Justis- og beredskapsdepartementet.

Denne regjeringen har siden den tok over i oktober 2021 iverksatt en rekke tiltak for å styrke den nasjonale sikkerheten. Tiltak som setter oss i stand til å forebygge, avdekke og håndtere fremmede staters etterretningsvirksomhet er iverksatt. Både politi og PST er styrket under denne regjeringen. Jeg er glad for at et samlet Storting sluttet seg til de kraftfulle tiltakene angitt i Prop 78 S (2021-2022). Regjeringen har videre styrket PST slik at de har økt kapasiteten til å avdekke sammensatte trusler og fremmedstatlig etterretning.

Representantene viser til et behov for å opprette formaliserte møtepunkter mellom PST og norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter. Justis- og beredskapsdepartementet er opptatt av at vurderinger rundt nasjonal sikkerhet skal ivaretas i alle sektorer og på alle nivåer. Hvert år gir EOS-tjenestene ut ugraderte trussel- og risikovurderinger. Disse ugraderte vurderingene gir en god oversikt over trusselbildet, og er et godt grunnlag for å gjøre egne vurderinger knyttet til sikkerhet og hvilke forebyggende tiltak det er nødvendig å iverksette. I dette arbeidet vil selvsagt PST og andre relevante myndigheter kunne brukes som en faglig ressurs, og bidra med utdypende kunnskap og veiledning.

PST belyser utfordringer knyttet til etterretningsvirksomhet inn mot akademia og forskningsmiljøer, senest i sin nasjonale trusselvurdering for 2023. Her vises det blant annet til at kinesisk etterretning vil bruke et bredt spekter av virkemidler for å tilegne seg avansert teknologi, kunnskap og sensitiv informasjon fra norske virksomheter og institusjoner. Dette er problemstillinger som jevnlig tas opp i møter med de relevante aktørene i kunnskapssektoren.

I tillegg til løpende dialog mellom relevante myndighetsaktører og enkeltinstitusjoner har jeg etablert egne møter mellom kunnskapssektoren og etterretnings- og sikkerhetstjenestene. Det er også etablert egne møteplasser mellom myndighetene og sektoren rettet spesifikt mot akademisk samarbeid med Kina, med stor overføringsverdi også til andre land.

For øvrig jobber regjeringen systematisk for å redusere risiko knyttet til forskningssamarbeid, både generelt og med land som vurderes å utgjøre en særlig sikkerhetsrisiko. En hovedprioritet er å sikre at norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner har høy bevissthet om ulike sikkerhetsutfordringer knyttet til internasjonal virksomhet og vet hvordan de skal beskytte verdiene de forvalter.

Før sommeren legger Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og Forskningsrådet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet frem nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Dette blir et viktig nettbasert verktøy for institusjoner, enkeltforskere og studenter som deltar i internasjonalt samarbeid. Retningslinjene vil sammenstille tilgjengelige ressurser på ulike områder og bli løpende oppdatert. Gjennom disse tiltakene ruster regjeringen norske kunnskapsmiljøer til å finne den riktige balansen mellom behovet for økt aktsomhet og behovet for fortsatt samarbeid på fagområder som er viktige for Norge.

Norske kunnskapsmiljøer samarbeider i dag med partnere over hele verden. Dette er avgjørende for at Norge skal hevde seg som en konkurransedyktig kunnskapsnasjon. Samtidig stiller den sikkerhetspolitiske utviklingen nye krav til risikohåndtering ved internasjonalt forskningssamarbeid, ikke minst på teknologiområdet. Norske sikkerhets- og etterretningstjenester har i flere år påpekt at kunnskapssektorens åpenhet gjør den sårbar for etterretningstrusler, særlig fra enkelte land vi ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Åpenhet er samtidig en viktig forutsetning for kunnskapsutvikling. Mange av disse landene har sterke fagmiljøer på områder hvor Norge har store kunnskapsbehov og hvor vi følgelig har en sterk egeninteresse av fortsatt samarbeid. Dette omfatter også kunnskap vi trenger for å ivareta nasjonal sikkerhet.

Å avslutte alt forskningssamarbeid med land vi ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid utgjør følgelig også en risiko. Derfor er det viktig at norske kunnskapsmiljøer står fritt til å søke samarbeid ut fra faglige hensyn, forutsatt at nødvendige sikkerhetshensyn ivaretas. Disse ulike behovene må til enhver tid avveies ut fra en helhetlig risikovurdering, både i lys av den geopolitiske utviklingen og i lys av norske interesser på ulike politikkområder på kort og lang sikt.

Internasjonalt samarbeid er viktig, og et åpent forsknings- og høyere utdanningssystem som gir alle tilgang til kunnskap er et ideal. Samtidig fordrer verden omkring oss årvåkenhet og økt bevissthet om verdier, normer og grunnleggende sikkerhet. Forebyggende sikkerhetsarbeid, herunder også informasjonssikkerhet, personvern og eksportkontroll, skal ivareta disse verdiene og sikre at norsk kunnskap ikke misbrukes og deles i strid med våre sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser.

Avslutningsvis vil jeg understreke at representantenes forslag omhandler saker som også regjeringen vektlegger, og der det allerede er iverksatt sentrale prosesser. Så skal man også være bevisst på at flere av saksområdene er komplekse og reiser prinsipielle spørsmål som må vurderes nøye, for å sikre en god balanse mellom åpenhet og sikkerhet.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ola Borten Moe', with a long horizontal flourish extending to the right.

Ola Borten Moe

